

Л. Ю. СІМОНЕНКО (викладач)

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

САМОКОНТРОЛЬ ЯК ФОРМА КОНТРОЛЮ СФОРМОВАНOSTІ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ - МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

У статті розглянуто самоконтроль як одну з форм контролю сформованості методичної компетентності студентів - майбутніх філологів, узагальнено сформульовані дослідниками визначення поняття „самоконтроль”; з'ясовано функції самоконтролю сформованості методичної компетентності студентів, виділено найбільш ефективні методи і прийоми самоконтролю сформованості методичної компетентності, зокрема такі: розв'язання методичних кросвордів, моделювання фрагментів уроків української мови з їх подальшим самоаналізом, створення власного портфоліо, метод проектів, укладання збірників вправ, текстів для аудіювання, читання, перекладу тощо.

Ключові слова: *контроль сформованості методичної компетентності, самоконтроль, функції самоконтролю, компоненти самоконтролю, етапи самоконтролю.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Самостійна робота є одним з основних видів навчальної діяльності студентів – майбутніх філологів, що дозволяє розглядати знання з професійно орієнтованих дисциплін як об'єкт власної діяльності, а вміння самостійно знаходити, опрацьовувати й усвідомлювати інформацію, оцінювати й коригувати власну навчальну діяльність, здійснювати самоконтроль як підґрунтя для подальшої самоосвіти й самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблема формування вмінь і навичок самоконтролю була предметом дослідження багатьох учених. Так, психологічні засади самоконтролю навчальної діяльності розглядали П. Блонський, Л. Виготський, Л. Деркач, І. Зимня, Є. Пассов, С. Рубінштейн та ін.

Вагомий внесок у розроблення теоретичних питань формування вмінь і навичок самоконтролю учнів і студентів зробили А. Алексюк, Ю. Бабанський, С. Вітвицька, С. Гончаренко, В. Давидов, А. Конишева, О. Линда, Ю. Матвієнко, Н. Ничкало, В. Ортинський, К. Ушинський та ін.

Деякі аспекти проблеми організації самостійної роботи студентів – майбутніх філологів, вибору ефективних форм і методів контролю і самоконтролю висвітлено в працях В. Дороз, Н. Голуб, О. Горошкіної, Т. Донченко, К. Климової, О. Копусь, О. Кучерук, Л. Паламар, О. Потапенка та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Водночас, попри численні наукові дослідження, у яких розглянуто питання самостійної роботи студентів – майбутніх педагогів, місця і значення самоконтролю в ній, проблема використання самоконтролю як форми контролю сформованості методичної компетентності студентів-філологів не була предметом спеціального вивчення.

Мета статті – розглянути самоконтроль як одну з форм контролю сформованості методичної компетентності студентів – майбутніх філологів. Мета розвідки зумовила вибір таких **завдань:** на підставі аналізу наукових досліджень з педагогіки, педагогічної психології й лінгводидактики узагальнити сформульовані дослідниками визначення поняття „самоконтроль”; з'ясувати функції самоконтролю сформованості методичної компетентності студентів, виділити найбільш ефективні методи і прийоми самоконтролю сформованості методичної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідники по-різному визначають і трактують поняття „самоконтроль”. Під цим поняттям розуміють:

- важливе навчальне вміння, специфіка якого полягає в тому, щоб самостійно знаходити помилки, неточності, помічати способи усунення знайдених пропусків (Ю. Бабанський);
- якість особистості, пов'язана з виявом нею активності й самостійності (О. Линда);
- свідоме контролювання, оцінка і саморегулювання особистістю власної навчальної діяльності і самостійне керування нею (А. Конишева);
- метод контролю, що полягає в усвідомленому регулюванні учнем своєї діяльності задля

забезпечення таких її результатів, які б відповідали поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам, зразкам; мета самоконтролю - запобігання помилкам та їх виправлення (М. Фіцула);

- усвідомлювану регуляцію людиною своєї поведінки та діяльності для забезпечення відповідності їхніх результатів поставленим цілям та вимогам (С. Гончаренко).

На основі аналізу поданих визначень доходимо висновку, що самоконтроль – це обов’язковий складник навчальної діяльності студентів, який дозволяє оцінювати, регулювати й коригувати самостійну діяльність, спрямовану на оволодіння необхідними для формування методичної компетентності знаннями, уміннями й навичками, готовності до самоосвіти, створення основи для неперервності освіти, можливості постійно підвищувати рівень професійної компетентності.

У науковій літературі (А. Алексюк, Ю. Бабанський, Д. Ельконін, В. Ортинський, В. Якунін та ін.) подано кілька класифікацій видів самоконтролю, зокрема розрізняють констатувальний і коригувальний самоконтроль; безпосередній і опосередкований; фронтальний, індивідуальний і взаємоконтроль; підготовчий, перспективний, констатувальний; епізодичний і постійний (систематичний) тощо.

Під час самоконтролю сформованості методичної компетентності студентів – майбутніх філологів можуть бути використані різні види самоконтролю. На їх вибір впливатиме рівень підготовки студентів, сформованості вмінь самостійно здійснювати навчальну діяльність, складність матеріалу, що пропонують для самостійного опрацювання, передбачений навчальним планом обсяг годин тощо.

Відсутня в науковій літературі й одноставність у виділенні компонентів самоконтролю. Так, Н. Калашник і В. Вертегел виділяють мотиваційний, процесуальний і вольовий компоненти [4, с. 47], що ґрунтуються на бажанні студентів оволодіти новою системою знань і способів навчально-пізнавальної діяльності.

А. Линда [6] виокремлює такі структурні компоненти самоконтролю: з’ясування мети діяльності, ознайомлення з кінцевим результатом і способами його здобуття; звірення ходу роботи і отриманого результату зі зразками; оцінка виконаної роботи і аналіз допущених помилок, їх причин; коригування роботи на основі даних самооцінки і самоаналізу.

Узагальнюючи дослідження вчених, Ю. Матвієнко виділяє три основних структурних елементи самоконтролю: самоперевірку (перевірка результату, який досягнуто), самооцінювання (оцінювання особистістю самої себе, своїх можливостей), самоаналіз (аналіз власної поведінки, окремих вчинків, цілей, емоційних реакцій, переживань, якості своєї особистості, мотивів своєї діяльності) [7, с. 3].

Порівнюючи виділені науковцями структурні компоненти (елементи), ми дійшли висновку, що характерні риси кожного з них за своєю суттю аналогічні, але водночас доповнюють одне одного. На нашу думку, визначені структурні компоненти відповідають етапам самоконтролю: *підготовчо-мотиваційний* (визначення мети, прогнозування й планування майбутньої навчальної діяльності, спрямованої на її самооцінювання); *основний* (постійне зіставлення самостійно виконуваних дій зі складеним планом діяльності або зразком); *рефлексивно-корекційний* (перевірка завершеної дії, її самоаналіз, самооцінка й коригування відповідно до результатів).

Викладачеві слід розуміти, що дотримання компонентів самоконтролю й реалізація його етапів можливі лише за умови його правильної організації. Це пояснюється тим, що вміння майбутніх філологів організувати, самостійно поетапно здійснювати навчальну діяльність, контролювати власні дії й коригувати їх відповідно до результатів діяльності з метою підвищення рівня методичної компетентності може бути сформованим під впливом особистого досвіду, виховання й цілеспрямованого розвитку. Крім того, здатність правильно оцінити й проаналізувати власну навчальну діяльність, скоригувати її – одна з обов’язкових умов успішної реалізації процесу навчання загалом.

Між контролем і самоконтролем існує тісний зв’язок – вони вдосконалюють і підтримують один одного: „система контролю дієва лише в тому випадку, коли ефективний самоконтроль, натомість самоконтроль найбільш ефективний під час навчання, коли він функціонує як компонент більш широкої системи зворотного зв’язку, складником якої є контроль” [8, с. 94].

Зважаючи на це, самоконтроль сформованості методичної компетентності майбутніх філологів передбачає здійснення тих самих функцій, що і контроль, а саме: діагностично-коригувальної, методично-прогностичної, навчально-розвивальної і оцінювально-стимулювальної. Підтвердження правильності наших думок знаходимо в працях відомих педагогів і лінгводидактів. Так, Н. Голуб, розглядаючи особливості організації самостійної роботи майбутніх філологів з риторики, зауважує, що головна функція її контролю – „з’ясувати стан підготовки, системність (чи

безсистемність) самостійної навчальної діяльності, сприяти виявленню недоліків і створенню механізмів їх усунення, формуванню зворотного зв'язку для вироблення коригувальних дій" [2, с. 297]. Ю. Матвієнко на підставі ґрунтовного аналізу наукових праць, присвячених проблемі організації самоконтролю, зазначає, що на сьогодні вчені дотримуються думки, що функціями самоконтролю є: перевірна, сутність якої полягає у порівнянні досягнутої мети з поставленою; діагностуюча, що здійснюється шляхом визначення причин та умов, які сприяють виникненню помилок; навчальна, що реалізується в подальшому самовдосконаленні знань, активній мисленнєвій діяльності, спрямованій на поглиблення, уточнення знань; виховна, пов'язана з формуванням позитивних особистісних якостей; розвиваюча, що сприяє розвитку мислення, правильному самооцінюванню результатів навчальної діяльності, розвитку пізнавальних здібностей [7, с. 3].

У роботах А. Алексюка, Ю. Бабанського, Н. Голуб, В. Дороз, О. Копусь та ін. виділено різноманітні методи і прийоми контролю й самоконтролю, зокрема усний і письмовий самоконтроль, самоконтроль за допомогою програмованих посібників, тестовий самоконтроль тощо. З погляду проблеми нашого дослідження цей перелік потребує доповнення такими прийомами: розв'язання методичних кросвордів, моделювання фрагментів уроків української мови з їх подальшим самоаналізом, створення власного портфоліо, метод проектів, укладання збірників вправ, текстів для аудіювання й читання, перекладу тощо.

Ефективність тих чи тих методів і прийомів самоконтролю визначається відповідністю таким вимогам: максимальна індивідуалізація і системність проведення; оптимальне поєднання форм і методів; наявність зрозумілих і доступних критеріїв оцінювання [9, с. 105], і залежить від професійної підготовки викладача, його вміння правильно організувати не лише самостійну діяльність студентів, але і її контроль і самоконтроль.

Висновки за результатами дослідження. Отже, формування у студентів – майбутніх філологів умінь і навичок самостійно контролювати процес засвоєння необхідних знань, оволодівати вміннями й навичками навчатися, плановірно й систематично працювати, мислити, формувати стиль власної розумової діяльності сприятиме їхньому майбутньому професійному становленню.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених проблемі організації педагогічного контролю студентів, досі залишаються невирішеними питання, що стосуються контролю сформованості методичної компетентності майбутніх філологів, зокрема визначення психологічних й психолінгвістичних засад організації контролю сформованості методичної компетентності студентів – майбутніх філологів. Це й стане предметом нашого подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Бабанський Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований : монография / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 192 с.
2. Голуб Н.Б. Риторика у вищій школі / Н.Б. Голуб. – Черкаси : Брама-Україна, 2008. – 400 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Калашник Н. Г. Самостійна робота – потужний засіб сучасної освіти і виховання : [навч.-метод. посібник з питань формування естетичних смаків студентської молоді в навчально-виховному процесі] / Н.Г. Калашник, В.Л. Вертегел. – Запоріжжя : ЗНУ, 2005. – 326, [66] с.
5. Коньшева А.В. Проблема самоконтроля и самокоррекции при организации самостоятельной работы студентов [Электронный ресурс] / А.В. Коньшева // Вестн. Полоц. гос. ун-та. Сер. Е, Пед. науки. – 2004. – № 8. – С. 61–68. – Режим доступа : http://lib.psu.by/history/Files/konischeva_04_8_61.pdf
6. Лында А.С. Методика формирования самоконтроля у учащихся в процессе учебных занятий / А.С. Лында. – М. : Знание, 1973. – 138 с.
7. Матвієнко Ю.А. Самоконтроль як складова розвитку особистості студента [Електронний ресурс] / Ю.А. Матвієнко. – Режим доступу : http://novyn.kpi.ua/2007-3-1/05_Matvienko.pdf
8. Салистра И.Д. Очерки методов обучения иностранным языкам / И.Д. Салистра. – М. : Высш. шк., 1976. – 278 с.
9. Сенашенко В. Самостоятельная работа студентов : актуальные проблемы / В. Сенашенко, Н. Жалнина // Высш. образование в России. – 2006. – № 7. – С. 103-109.
10. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – 3-те вид., стереотип. – К. : Академвидав, 2009. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 1.03.2014

Л. Ю. Симоненко

Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко

Самоконтроль как форма контроля сформированности методической компетентности студентов-будущих филологов

В статье рассмотрена проблема самоконтроля как одной из форм контроля сформированности методической компетентности студентов-будущих филологов, обобщены сформулированные исследователями определения понятия „самоконтроль”; выделены функции самоконтроля сформированности методической компетентности студентов, наиболее эффективные методы и приемы самоконтроля сформированности методической компетентности, в частности: решение методических кроссвордов, моделирование фрагментов уроков украинского языка с их последующим самоанализом, создание собственного портфолио, метод проектов, создание сборников упражнений, текстов для аудирования, чтения, перевода и т.п.

Ключевые слова: *контроль сформированности методической компетентности, самоконтроль, функции самоконтроля, компоненты самоконтроля, этапы самоконтроля.*

L. Symonenko

Luhansk Taras Shevchenko National University

Self-control as a Form of Control Over Formation of Methodical Competence of Students-Philologists

In the publication self-control as a form of control of formation of methodical competence of students-philologists is analysed; the definitions of "self-control", formulated by researches, are generalized; the functions of self-control of formation of students' methodical competence are clarified; the most effective methods and techniques of self-control of formation of methodical competence, including: doing methodological crosswords, making up the parts of the lessons of the Ukrainian language with their further self-study, creating own portfolios, project method, making up workbooks, texts for listening, reading, translation and other are defined. The author proves that the effectiveness of forms and methods of self-control is determined by meeting such requirements as maximum individualization and system realization; optimal combination of forms and methods; presence of clear and accessible estimation criteria, and depends on the professionalism of a teacher, his ability to organize not only the individual activity of students, but also its control and self-control. The review of academic literature allowed the author to make a statement that self-control is an obligatory component of students' learning activity, which allows assessment, regulation and correction of individual work, aimed at gaining the knowledge, abilities, and skills, necessary for formation of methodological competence, willingness to self-education, creation of a basis for continuity of education, possibility to increase constantly the level of professional competence. Self-control over formation of methodological competence of philologists-to-be involves the following functions: diagnostic and correction, methodological and predictive, assessment and stimulation ones. Formation of students' skills to control independently the process of gaining necessary knowledge, mastering the skills to study, to work systematically and regularly, to think, to form the style of own mental activity will contribute to their future professional development.

Key words: *control of formation of methodical competence, self-control, functions and components of self-control, stages of self-control.*